

Monumentnummer*: 531835

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 28 november 2014
Kadaster deel/nr 82966/44

*Woonplaats** Asperen
*Gemeente** West Betuwe
*Provincie** Gelderland

Locatiennaam Asperen
Locatieomschrijving Lingesluizen bij Asperen

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Herwijnen	V			534
Herwijnen	V			532
Herwijnen	V			537
Herwijnen	V			14

*Omschrijving***

Cluster 601.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

WESTER INUNDATIE- EN KEERSLUIJ / WAAIERSLUIJ en SCHOTBALKOPSLAG onder de dekking van een rond het midden van de 19de eeuw aangelegde aarden wapenplaats, die mede diende ter verdediging van het rivieracces van de Linge. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluisen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluisen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluisen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Tot de laatste categorie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

behoren de inundatiesluizen bij de Wapenplaats bij Asperen. Tot de laatste categorie behoren de vier inundatiesluizen in en langs de Linge bij het Fort bij Asperen. Het betreft twee waaiersluizen in de beide Lingedijken en twee gecombineerde schutsluizen en inundatiesluizen, waarin waaierdeuren én puntdeuren. Via deze sluis kon water uit de Linge worden ingelaten ter inundatie van delen van de rivierpolders tussen de Nieuwe Zuiderlingedijk (aangelegd in 1809) en de Waal. Minstens zo belangrijk was de echter de functie als keersluis: de sluis was onder normale omstandigheden gesloten en was dan onderdeel van de linker Lingedijk. De oorspronkelijke deuren van de inundatiesluis in de zuidelijke of linker Lingedijk waren uitgevoerd in hout, maar deze zijn later - blijkens opschrift in 1924 - vervangen door ijzeren exemplaren. Deze zijn rond 2012 gerestaureerd. Waaiersluizen zijn meerdere keren toegepast als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ze zijn rond 1800 geïntroduceerd door A.F. Goudriaan en J. Blanken Jzn. en waren voorzien van waaievormige deuren die het via een ingenieus systeem mogelijk maakten ze tegen de stroom in en tegen hoog water in te bedienen. Dit was uiteraard van groot belang in geval van (oorlogs)dreiging. Over de sluis ligt een latere, gewapend betonnen plaatbrug.

Omschrijving

De WESTER INUNDATIE- EN KEERSLUIS / WAAIERSLUIS in de zuidelijke of linker Lingedijk ten noorden van de Wapenplaats bij Asperen is een relatief kleine, in baksteen en natuursteen uitgevoerde sluis, met aan weerszijden hellende en iets uitlopende vleugelmuren. In de beide hoofden zijn schotbalkspinningen aangebracht, waartussen overkapte houten schotbalken die door middel van twee gietijzeren windwerken op- en neer bewogen kunnen worden. Ongeveer halverwege de kolk zijn aan weerszijden vrijwel kwartcirkelvormige, van een houten afdekking voorziene waaierkassen aangebracht, waarin de beide waaierdeuren kunnen worden ondergebracht. De oorspronkelijke deuren van de inundatiesluis in de zuidelijke of linker Lingedijk waren uitgevoerd in hout, maar deze zijn later - blijkens opschrift in 1924 - vervangen door de huidige ijzeren exemplaren. Behalve de waaierdeuren zijn - als borg - overkapte, houten schotbalken in de kolk geplaatst; een tweede set schotbalkspinningen dateert van 1882-1883. De plaat- en vakwerkijzeren waaierdeuren kunnen door middel van twee kleinere windwerken worden bewogen. De sluis, die ook een civiele functie heeft als waterkering voor de Linge, dateert uit 1815 (voorzien van datumsteen) en behoort daarmee tot de oudste nog bestaande sluisen van dit type. De inundatiesluis / waaiersluis in de Noordelijke Lingedijk, ten noorden van het Fort bij Asperen, is vrijwel identiek met dit exemplaar. De later over de inundatiesluis gelegde betonnen plaatbrug, waarlangs in 2012 geconstrueerde houten leuning, is van bescherming uitgesloten.

De SCHOTBALKOPSLAG aan de noordzijde van de sluis bestaat uit een uit spoorrails samengestelde, licht hellende, open berging.

Waardering

De WESTER INUNDATIE- EN KEERSLUIS / WAAIERSLUIS en de SCHOTBALKOPSLAG zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw).

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het betreft hier een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, dienende als waterinlaat en waterkering, namelijk een inundatie- en waaiersluis en een schotbalkopslag.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is vrij zeldzaam (geworden) en representatief omdat het een compleet - zij het niet meer geheel uit authentiek materiaal bestaand - voorbeeld is van een voor defensieve doeleinden gebouwde, vroeg-19e-eeuwse waaiersluis.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat (vrijwel) alle 19e- en vroeg-20e-eeuwse onderdelen van de sluis in hun samenhang herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie